№ 3(31) 2024
НАУКА і ТЕХНІКА СЬОГОДНІ
серії: право, економіка, педагогіка, техніка, фізико-математичні науки

УДК 373.2.016:78](045)

https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-3(31)-607-620

Підлипняк Ірина Юріївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, 20300, тел.: (04744) 3-45-33, https://orcid.org/0000-0002-8265-589X

ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ У РІЗНОВІКОВІЙ ГРУПІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрито специфіку організації музичного процесу у різновіковій групі. Проаналізовані сучасні наукові пошуки з досліджуваного питання та окреслено основні постулати. Адже організація музичного процесу у різновіковій групі має свою специфіку, й починати її слід з аналізу переваг та особливостей комплектування групи, відповідно варіантів утворення підгруп для здійснення музичної діяльності дітей.

Реформування дошкільної освіти в Україні є частиною процесу оновлення освіти в цілому. Одним із шляхів оновлення змісту дошкільної освіти й узгодження його з наступними ланками освіти є орієнтація чинних програм на набуття дітьми дошкільного віку освітніх компетенцій.

Дитина дошкільного віку перебуває у світі безмежного потоку інформації, і тому перед сучасним вихователем постає проблема – як допомогти їй краще засвоїти програмовий матеріал, як пробудити інтерес до музично-театралізованої діяльності.

Велику роль відіграє правильний добір методів і прийомів навчання дітей, розробка і використання різноманітного дидактичного матеріалу. Поєднання словесних, наочних і практичних методів дає можливість у процесі засвоєння дітьми навчального матеріалу активізувати всі види чуттєвого сприймання й тим самим організувати навчання без їх перевантаження, підтримувати художньо-естетичний потенціал дитини для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності.

У статті простежується питання доцільності музично-педагогічних засобів, методів і прийомів музичної діяльності щодо особливостей особистісного розвитку дітей групи, вікових можливостей музичного сприйняття, виконавства та виконавської творчості дітей кожної підгрупи певного віку, індивідуальних відмінностей музично-естетичного розвитку дітей та мистецьких інтересів кожної дитини.

Ключові слова: різновікова група, заклад дошкільної освіти, мистецько-творча компетентність, музична діяльність.

Pidlypniak Iryna Yuryivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, https://orcid.org/0000-0002-8265-589X

ORGANISATION OF MUSICAL ACTIVITY OF CHILDREN IN A MULTI-AGE GROUP OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Abstract. The article reveals the specifics of organising the musical process in a multi-age group. Modern scientific researches on the issue are analysed and the main postulates are outlined. After all, the organisation of the musical process in a multi-age group has its own specifics, and it should begin with an analysis of the advantages and features of the group, respectively, the options for the formation of subgroups for the implementation of children's musical activities.

Reforming preschool education in Ukraine is part of the process of updating education in general. One of the ways to update the content of preschool education and align it with the following levels of education is to focus existing programmes on the acquisition of educational competences by preschool children.

A preschool child is in a world of unlimited information flow, and therefore a modern educator faces the challenge of how to help them better absorb the programme material, how to awaken interest in musical and theatrical activities.

The correct selection of methods and techniques for teaching children, the development and use of a variety of didactic material play an important role. The combination of verbal, visual and practical methods makes it possible to activate all types of sensory perception in the process of children's learning and thus organise learning without overloading them, to support the artistic and aesthetic potential of the child to obtain the desired result of creative activity on the basis of developed emotions and feelings towards the arts, to apply artistic skills in everyday situations during educational and independent activities.

The article traces the question of the expediency of musical and pedagogical means, methods and techniques of musical activity in relation to the peculiarities of personal development of children of the group, age-related possibilities of musical perception, performance and performing creativity of children of each subgroup of a certain age, individual differences in musical and aesthetic development of children and artistic interests of each child.

Keywords: multi-age group, preschool educational institution, artistic and creative competence, musical activity.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми зумовлена концептуальним положенням сучасної теорії дошкільного виховання в контексті різновікової групи.

З введенням воєнного стану у системі освіти України відбуваються докорінні зміни. Організаційна трансформація торкнулася всіх сегментів системи освіти України – від дошкільної до вищої, що стало серйозним викликом. Поряд із цим не всі заклади освіти змогли продовжити навчання, що зумовлено низкою негативних чинників: руйнуваннями й пошкодженнями приміщень, окупацією, активними бойовими діями, ракетними обстрілами тощо. Стосовно закладів дошкільної освіти слід зазначити, що частина їх працює у звичайному режимі, частина призупинила роботу, інші організовують освітній процес дистанційно, консультують батьків тощо. В умовах воєнного стану змінилася організація роботи з комплектації груп та спричинила виникнення різновікових груп. Отож, різновікові групи сьогодні знову на часі.

Робота з дітьми в умовах різновікової групи є достатньо складною, тому вона вимагає від вихователя професійної майстерності високого рівня, знання специфіки одночасної роботи з дітьми різного віку, уміння співвідносити програмові вимоги з індивідуальними особливостями вихованців, здатності розуміти і бачити кожну дитину зокрема, а також усю групу в цілому.

Розвиток дошкільника, становлення його як особистості, залучення дітей у процес музичного мистецтва, яке справляє великий вплив на розвиток дитини завдяки інтеграції складових виховання – один із шляхів для дошкільної освіти. Зважаючи на вагомий вплив музичних занять, свят, розваг на емоційний інтелект вихованців, постає питання ефективності та результативності організації музичної діяльності, зокрема у різновікових групах закладів дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характеризуючи роботу в різновіковій групі, всі дослідники (Л. Русан, Г. Колосінська, А. Давидчук, Є. Батуріна, Є. Русакова, М. Мінкіна) зазначають, що вона багато в чому залежить від особистих рис педагога, його методичної підготовки, уміння одночасно керувати діяльністю дітей різного віку.

Одним із найменш розроблених аспектів є вивчення своєрідності розвитку дитини, що виховується у різновіковій групі закладу дошкільної освіти і, зокрема, дослідження мистецько-творчої компетентності дітей різновікового об’єднання.

Мета статті є дослідження специфіки роботи в різновіковій групі та визначення основних механізмів формування мистецько-творчої компетентності дітей різновікового об’єднання.

Виклад основного матеріалу. Головне завдання сучасної дошкільної освіти, означене в новому Стандарті дошкільної освіти, становлення

компетентностей дитини в різних видах дитячої діяльності. Напрям нового Базового компоненту «Дитина у світі мистецтва» ставить завдання формування у дітей дошкільного віку мистецько-творчої компетентності. За Стандартом, «мистецько-творча компетентність – це здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [6]. Цей напрям передбачає розвиток у дітей емоційно-чуттєвого сприйняття об'єктів і явищ довкілля та забезпечення умов для самовираження кожного вихованця в процесі мистецької діяльності.

Мистецько-творча компетентність формується в художньо-продуктивній, музичній, театралізованій та самостійній художній діяльності.

А. Федорович, аналізуючи тлумачення різних дослідників поняття «компетентність», зазначає, що в умовах зниження рівня естетичної та загальної культури людства, серед інших, актуальності набуває мистецько-творча компетентність. Автор підкреслює взаємозв'язок мистецтва та творчості у дошкільному віці. З'ясовує, що дитині притаманна поліхудожність, а тому освітній простір дошкільного закладу має бути перетворений в мистецько-творчий осередок, який періодично змінюється відповідно до завдань освітньої роботи, дидактичних вимог, настрою та індивідуальних характеристик дітей. Наголошує, що мова йде про різноманітність засобів дитячої діяльності: зручність, урахування кількості дітей, вільної площі для активності, можливості зміни виду діяльності; відповідність фізичним особливостям і потребам дітей; гнучкість і керованість [9].

Проблему формування мистецької компетентності глибоко вивчає Олена Половіна. Вона, зокрема, наголошує на тому, що мистецька освіта не має на меті виховання професійних митців, а є інструментом творення дитини як особистості і збереження її унікальності. І тому на передній план у мистецькій освіті виходять не теоретичні й технічні орієнтири, а емоційні та чуттєві, які сприяють розвитку у дитини емпатії.

О. Половіна визначає дві умови, що сприятимуть формуванню мистецько-творчої компетентності:

1) розвиток у дитини здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля;

2) забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності.

Визначає види мистецької діяльності дітей дошкільного віку: художньо-продуктивна; музична; театралізована; самостійна художня діяльність. Для продуктивної організації цих видів мистецької діяльності мають бути створені відповідні педагогічні умови:

- цілеспрямоване застосування заходів, спрямованих на розвиток емоційної сфери дошкільників;

-здатність педагога вміло, своєчасно і тактовно долати перешкоди на шляху до пізнання краси;

- створення умов для сприймання дитиною краси через емоції, переживання;

-апелювання до генетичного досвіду світосприйняття, що зумовлений первинністю зв'язку індивідуального розвитку з історією людства.

Досить детально О. Половіна зупиняється на роз'ясненні позиції і дій вихователя в організації творчої діяльності дітей. Зокрема, наголошує на розумінні вихователем, що одна з найголовніших функцій мистецтва – гедоністична (отримання насолоди). Але визначальним принципом педагогічного супроводу є формування ціннісного ставлення до продуктів мистецької діяльності і сприяння їх привласнення дитиною. При цьому кращою мотивацією буде, коли дитина бачить значущий результат мистецької діяльності. Вона створює продукт – певний образ (матеріальний чи нематеріальний), який привласнює і заявляє ним про себе. Цей продукт має бути оприлюднений (виставки, конкурси, вистави тощо).

Автор звертає увагу на мистецьку рефлексію щодо вихователів й, окремо, щодо дітей, і зазначає, що передумовою формування мистецької рефлексії дитини є залучення всіх учасників освітнього процесу до активної взаємодії та саморозвитку у творчо-розвивальному просторі дошкільного закладу, який обов'язково створений в ЗДО.

Таким чином, формування мистецько-творчої компетентності дошкільників є результатом емоційно орієнтованої моделі мистецької освіти, її діалогічність, яка передбачає взаємодію з іншою особистістю; здатність створювати власні художні образи; спільну діяльність дорослого і дитини в мистецькому середовищі.

З огляду на тему дослідження визначимо музичні види діяльності, пріоритетні для формування мистецько-творчої компетентності: слухання музики, спів, музично-ритмічна діяльність, музично-ігрова та гра на дитячих інструментах.

Основним завданням музичного виховання за визначенням програм є: розвиток музичних здібностей дітей з урахуванням можливостей кожної дитини за допомогою різних видів музичної діяльності. На думку різних вчених між музичними здібностями та здібностями до наукової та технічної діяльності існує позитивна кореляція.

Б. Теплов у статті «Психологія музичних здібностей» визначив структуру музичних здібностей і виділив ритмічне відчуття ладу й здатність до розвитку музичних слухових уявлень (музикальність). Він обґрунтував нерозривний зв'язок між музичними здібностями й музикальністю. Тонкість слуху залежить від того, наскільки сильно й глибоко сприймається музика.

Таким чином, музичне сприйняття тісно пов'язане з естетичними емоціями. Зміст музики – це специфічна мова почуттів і емоцій, в якій художні образи мають знакові особливості, притаманні абстрактному мисленню, але виступають в конкретній чуттєвій формі.

Основою музичного розвитку дошкільників визнана емоційна сприйнятливість музики, чуттєвість дитини до її сприйняття. Якісний рівень музичного сприйняття виражається глибиною переживань дитини. А тому, в організацію музичної діяльності дітей дошкільного віку варто включати хороводи з українськими піснями, ігри, потішки, заклички, залучати до оркестрової музики з соло інструментом, де нескладні і зрозумілі мелодії.

Виключно велику роль в музичній діяльності відіграють емоції. Вчені стверджують, що емоційне пізнання генетично випереджає інтелектуальне. Саме на цьому побудована система навчання в Вальфдорфських школах, де емоційне передує інтелектуальному. Музика створює потрібний настрій, активізує пізнавальні процеси, стає мотивом навчальної діяльності.

Генетичними формами регуляції поведінки в дитинстві є емоції. Без емоційного контакту немає художньої комунікації і, відповідно, духовної взаємодії особистості з творами мистецтва. Це є підґрунтям розвитку емпатії, формування моральних мотивацій. Музика сприяє формуванню «музичного вуха», а дослідники цього питання виявили, що розвиток музичного слуху є найважливішою частиною музичних здібностей дитини. Тому активне слухання й розвиток музичного слуху у дошкільнят є основоположним у музичній діяльності [5]. На одночасний розвиток музично-слухових і музично-естетичних здібностей дітей звертає увагу С. Науменко. Поєднання емоційного і слухового компоненту в процесі музичного навчання сприяє розвитку музичних здібностей [2]. Щодо педагогічних аспектів музичного розвитку дитини, то вчені відзначають покращення загальних властивостей психіки, інтелекту, моторики і розширення творчих інтересів дошкільників в музично-ігровій діяльності, грі на музичних інструментах, пісенній творчості. Перспективними шляхами розвитку музичних здібностей дітей можна назвати: створення освітньо-музичного середовища в дошкільному закладі; інтеграція різних видів мистецтв; мотивація до самостійної музичної діяльності; спонукання до пошуково-творчої музичної роботи й самовираження в ній; поєднання колективної, групової й індивідуальної роботи дітей.

Головною ознакою розвитку музичних здібностей є творчість. Дошкільники 4-7 років мають психолого-педагогічні особливості розвитку музичних здібностей, які виокремлює О. Мкртічян: розвинену музичну уяву й відмінну пам'ять, що є запорукою музичної творчості [3]. Узагальнюючи дослідження вченими цього питання, вона визначає наступні принципи розвитку музичних здібностей: емоційна насиченість освітнього процесу;

забезпечення психологічної комфортності дошкільників на заняттях; добровільна участь дітей у музично-ігровій діяльності; різновікове комплектування груп; активізація творчого самовираження дітей.

Узагальнюючи дослідження вчених останніх років, О.Мкртічян визначає «музично-творчі здібності – це індивідуально-психологічні властивості особистості, що зумовлюють сприйняття, виконання, творення музики, здатність розвиватися, вдосконалюватися в музиці і засобами музики» [4]. Структурними складовими музичних здібностей є такі: ладове чуття (емоційне переживання певних відношень між звуками), музичнослухове уявлення (відтворення по слуху мелодій, це ядро музичної пам'яті й музичної уяви) і музично-ритмічне чуття (рухове переживання музики, емоційна виразність музичного ритму й точність його відтворення). Слід зазначити, на думку вчених, здібності не є в дитини в готовому вигляді. Вони формуються в активній діяльності. Музичні здібності формуються в активній творчій діяльності музичного слуху. Виокремлюють музичне мислення – виражений в інтонаційному звукові процес моделювання відносин людини до дійсності. І резюмують: мислення завжди є творчим! Оскільки музика – явище складне, пластичне, цілісне й специфічно структуроване, то й саме поняття «музичні здібності» в усьому різноманітті наповнене цими явищами, підсумовує О.Мкртічян [6].

На вплив музичної діяльності на розвиток дітей дошкільного віку звертає увагу К.Товкайло. Відомо, що у семимісячного ембріона людини повністю сформований слуховий аналізатор і лікарі радять майбутнім мамам в третій триместр вагітності слухати класичну й національну музику, читати казки дитині, розмовляти з нею, співати колискові. Це позитивно впливає на розвиток інтелекту, мови і взагалі психіки дитини. Автор статті наголошує на використанні всіх видів музичної діяльності (слухання музики, співу, музично-ритмічних рухів, гри на музичних інструментах) у вихованні дітей дошкільного віку та позитивному впливі на їх гармонійних розвиток [8]. К. Товкайло розглядає вплив ритмічно-музичної діяльності на естетичне виховання дітей дошкільного віку. Естетичне виховання значним чином пов'язане з фізичним розвитком дошкільників, мотивує вона, а рух вважається основою усього життя, то «ритмічне його відображення пов'язується із такою характеристикою як краса у рухах». Цим пояснюється значення музично-ритмічних рухів (вправ, танців, хороводів, музичних ігор) для всебічного розвитку дітей. Систематичне залучення до музично-ритмічних занять сприятиме естетичному осмисленню і відтворенню краси художніх образів та культури рухів, розвиватиме естетичні почуття, образне мислення, збагачуватиме духовний і культурний світ дитини, робить висновок автор статті [4]. С. Садовенко у дисертаційному дослідженні «Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі

українського фольклору) розкрила особливості українського музичного фольклору, обґрунтувала його дієвість у розвитку музичних здібностей дошкільнят і довела ефективність його використання в освітньо-виховному процесі дошкільних закладів. Вона констатує, що залучення дітей дошкільного віку до етнонаціональних музичних традицій сприяє їх загальному розвиткові, а музичний фольклор як складова національної культури «концентрує в собі народну філософію, етику й естетику, є дієвим фактором виховання» [8]. Більшість дослідників (І. Ларіна й Ю. Доля) розкривають питання формування музично-естетичного смаку дітей дошкільного віку засобом взаємодії музики і живопису. Зазначимо, що музично-естетичний смак, однозначно, є невід'ємною складовою мистецько-творчої компетентності. Багато вчених наголошують на тому, що музика найбільш емоційно насичене мистецтво і завжди викликає відповідну емоцію, а вона не менш важлива, аніж думка, і саме емоційні реакції мають складати основу виховного процесу. Дослідники, що вивчали спорідненість музики і живопису, знайшли спільність навіть у термінах: мелодія в музиці відповідає лінії і малюнку в живопису, гармонія – колориту, музичний лад – настрою в картині, тембр музичних інструментів – манері письма і стилю художника, а термін «ритм» присутній і в музиці, і в живопису. І далі, посилаючись на джерела, автори статті розкривають спільність музики і живопису. Мелодія розкриває основний зміст музики, її художні образи, а сюжет картини – її зміст, головну думку та ідею. Засобом музичної виразності є гармонія, а гармонійне поєднання різних кольорів у живопису – це колорит. Спільним засобом виразності для обох видів мистецтва є ритм, поза яким не здатна існувати жодна мелодія або картина. Рух в картині відчувається завдяки ритму, а за настрій відповідає лад – мажорний або мінорний, це музичні терміни. Тембр голосу чи музичного інструменту має певне звукове забарвлення. Все це є підставою для поєднання музики і живопису у формуванні музично-естетичного смаку дошкільників, засобами формування їх мистецько-творчої компетентності [6]. Посилаючись на дослідження О. Мкртічян, вчені Л. Мельничук, Н. Максимчук, Л. Ілюк, визначають музично-творчі здібності як індивідуально- психологічні властивості особистості, що зумовлюють сприйняття, виконання, творення музики, здатність розвиватися, вдосконалюватися в музиці і засобами музики. Зазначають високу сенситивність дошкільного віку для їх розвитку, яка проявляється в емоційній чуйності, інтересі до творчих завдань, інтенсивності мислення. Саме музична творчість є важливим фактором розвитку особистості. Виокремлюють види дитячої музичної творчості: співи, слухання музики, музично-ритмічна та музично-ігрова діяльність, гра на дитячих музичних інструментах (візуалізація образів музики та передача їх під час виконавської діяльності голосом, рухами, пластикою). На цій підставі вони

розробили критерії та показники розвитку музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку. Виокремлюють такі критерії: сприйняття музики; співоча майстерність; рухова імпровізація під музику; елементарне музикування; пісенна творчість; хореографічна майстерність; музично-ігрова творчість. Відповідно характеризують рівні: низький (репродуктивний), середній (продуктивний), високий (творчий). Описують методику проведення діагностики і доводять, що запропоновані завдання сприятимуть якісній діагностиці рівнів розвитку музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку [4].

Отже, аналіз досліжень вчених щодо важливості розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку, дозволяє зробити висновок про те, що саме музична творчість має потужний вплив на формування мистецько-творчої компетентності дошкільників.

Музично-естетичне виховання в різновіковій групі дошкільників є надзвичайно важливою складовою розвитку дитини. Під час цього процесу слід приділяти увагу не лише віковим особливостям, але й індивідуальним потребам кожного малюка. Перш за все, важливо створити атмосферу, яка сприяє розвитку музичних здібностей та естетичного смаку. Заняття повинні бути цікавими та доступними для різних вікових груп. Наприклад, використання різноманітних музичних інструментів та ритмічних ігор допоможе створити зацікавленість у найменших дошкільників, тоді як старші діти можуть більше скористатися елементами музичного творчості. Ключовим аспектом є індивідуалізація підходу до кожної дитини. Врахування особливостей розвитку, інтересів та відмінностей у віковій групі дозволить створити ефективну систему виховання. Молодші діти можуть більше вигравати у ритмічних іграх, використовуючи прості музичні іграшки, тоді як старші можуть долучатися до створення власних музичних композицій або участі в театралізованій діяльності.

Значущою є взаємодія із сім'єю. Регулярне включення батьків у музичні заходи та заняття дозволяє створити єдність між навчанням в закладі дошкільної освіти та вдома. Родинний підхід до музично-естетичного виховання встановлює цінності мистецтва та сприяє розвитку позитивного ставлення до навчання.

Необхідно також враховувати роль вихователя у створенні стимулюючого оточення. Організація тематичних музичних тижнів, свят та концертів допоможе дітям відкрити для себе різноманітність музичних жанрів та культурних виразів.

У віці дошкільника особливо важливо розвивати чуттєве сприйняття, координацію та мовленнєві навички через музичні заняття. Гра на музичних інструментах, танці, вокальні вправи – це ефективні засоби стимулювання різних аспектів розвитку. Узагальнюючи, музично-естетичне виховання

дошкільників у різновіковій групі вимагає комплексного підходу. Спрямованість на індивідуальність, взаємодія із сім'єю та створення стимулюючого оточення допомагають сформувати основи музичної культури та естетичного сприйняття, що має велике значення для повноцінного розвитку маленької особистості.

Різновікова взаємодія дошкільників у процесі музично-естетичного виховання відіграє ключову роль у формуванні сприйняття мистецтва та соціальних навичок у дітей. Взаємодія між різновіковими групами створює унікальні можливості для навчання та взаємопідтримки. Молодші діти, спостерігаючи за старшими, можуть віддаватися музичним іграм, використовуючи їхній досвід як вихідну точку для власного розвитку. У той же час, старші дошкільники вчаться бути відповідальнішими, викладаючи свої навички та знання молодшим дітям. Спільні творчі проекти, такі як створення музичних інструментів чи постановка вистав, стають майданчиком для обміну ідеями та співпраці. Взаємодія в різновіковій групі відкриває можливості для колективної творчості, розвиває вміння слухати інших та долучати свої унікальні ідеї.

Педагогу важливо враховувати різницю в рівні розвитку та інтересах дітей різних вікових груп. Адаптація програм та завдань допомагає забезпечити, щоб кожна дитина отримувала відповідну підтримку та стимул до творчого вираження. Така взаємодія розширює соціальний круг дітей, сприяючи формуванню навичок комунікації та взаєморозуміння. Усвідомлення різноманітності в музично-естетичному вихованні розвиває толерантність та розуміння культурного різноманіття.

Загалом, різновікова взаємодія є важливою складовою процесу музично-естетичного виховання в дошкільному віці, сприяючи цілісному розвитку дітей та формуванню позитивного ставлення до мистецтва і один до одного.

Основні умови здійснення музично-педагогічного процесу у різновіковій групі:

1. Варіативне комплектування підгруп. Для занять музичною діяльністю різновікову групу можна розподілити на декілька підгруп по-різному (підгрупи одного віку; підгрупи дітей, близьких за віком; різновікові підгрупи дітей, які мають приблизно однаковий рівень музичного розвитку; різновікові підгрупи дітей, які мають явне бажання поглиблено займатися якимось одним видом музичної діяльності; підгрупа дітей різного віку з добре розвиненим слухом; підгрупа дітей різного віку з високим рівнем розвитку відчуття музичного ритму і вибірковим ставленням до занять оркестровою чи музично-хореографічною діяльністю). Зважаючи на позитив кожного виду комплектування, бажано не створювати постійні підгрупи на весь рік, а варіювати їх і використовувати в комплексі протягом року.

2. Планування музичних занять різних видів з диференціацією навчально-виховних завдань і тривалості. Музичні заняття різних видів є основною

освітньо-виховною формою організації музичної діяльності дітей. Заняття може проводитись з усією групою, у підгрупах та індивідуально.

Коли проводиться заняття з усією групою, виховні й загальноосвітні аспекти домінують над усіма іншими. Використовують такі види діяльності: сприймання класичної музики з подальшою розповіддю про враження, спільне розігрування музичної гри, підготовка вистави, ознайомлення з видом театру й прийомами керування ляльками, добір репертуару до свята чи розваги за дитячими критеріями тощо. Якщо в групі більше дітей молодшого і середнього віку, мають домінувати ігрові прийоми, якщо старшого – то не лише ігрові, а й навчальні. Там, де переважають молодші діти, застосовується більше атрибутів. Ведучими під час гри частіше бувають старші, але цю роль можна доручати й молодшим, якщо вони того бажають. Що ж стосується навантаження, наприклад, у музичних рухах, то воно диференціюється: молодші діти виконують менше повторів, старші – більше. Вимоги щодо якісного виконання складних рухів можна ставити тільки перед старшими, а молодші діти виконують рухи переважно для власного задоволення. У різновікових групах частіше об'єднують дітей в коло і в пари (за віком, за орієнтовно однаковим рівнем розвитку, рідше – за контрастним рівнем розвитку тощо).

Тривалість заняття може бути різною, однак не більшою за рекомендовану програмою тривалість заняття зі старшими дітьми. Тут важливо стежити за рекомендовану програмою самопочуттям дітей, їх емоціями. Добра працездатність і зацікавленість, загальна втомленість чи збудженість – ось основні орієнтири. Якщо всі діти дошкільного віку активні, заняття триває без змін. Коли менші діти втомилися, але не втратили інтересу, їх бажано залишити у ролі глядачів.

Під час занять у підгрупах якнайкраще можна реалізовувати навчально-освітні завдання щодо формування різних виконавських навичок (чистоти співочих інтонацій і якості звукотворення, виразної образності музичного руху, узгодженості «інструментальних рухів» у грі на музичних інструментах), розвитку творчих виконавських умінь у дітей (музикування, варіювання мелодій, пісенні чи музично-рухові імпровізування).

Тривалість заняття залежить від багатьох чинників, тому може варіюватись, але при цьому не перевищувати визначений для того чи іншого віку часовий проміжок.

Індивідуальні заняття дозволяють реалізувати індивідуалізовану програму музичного розвитку дитини, що випереджає віковий рівень. Вони можуть проводитись з використанням елементів нотної грамоти, творчих завдань, гри на окремому музичному інструменті, розучування більш складного образного танцю тощо. Так само має бути, коли йдеться про індивідуальні заняття для дітей з нижчим за вікові показники музичним розвитком.

Тривалість заняття визначається і коригується педагогом залежно від поведінки дитини.

Чергуючи види музичних занять, бажано раз на тиждень проводити заняття з усією групою та по одному разу – з підгрупами, а з кількома дітьми – індивідуальні. Можливі й інші варіанти. Наприклад, під час підготовки спільної музичної розваги або свята.

3. Добір змісту і засобів музичної діяльності за конкретною програмою. Використання конкретної програми забезпечить поступовість і наступність у музичному розвитку всіх дітей.

Педагог має орієнтуватися на види дитячої музичної діяльності та їх зміст, на музичний репертуар для вікових груп, діти з яких об'єднані в різновікову групу (зауважимо: творчість у руках і пластиці – з середнього віку, пісенна творчість – у старшому віці).

Для заняття з віковою підгрупою дітей добирається репертуар за програмою для аналогічного віку (танцювальні рухи, розспівки, пісні, музично-дидактичні ігри, рухливі забави, творчі завдання тощо). Паралельно здійснюється добір і підготовка додаткового репертуару, який доречно реалізовувати на групових заняттях (наприклад: таночок, розрахований на виконання старшими і молодшими дітьми: 1 фігура – спільна, 2 – відповідно до можливостей дітей, 3 – знову спільна, 4 – імпровізаційного характеру для виконання старшими дітьми, 5 – спільна і завершальна). Для розваг і свят добирається музичний репертуар різного рівня складності, більш індивідуалізований, аніж у групах традиційного комплектування.

Зміст діяльності для дітей усієї групи, підгруп та кожної дитини педагог систематизує самостійно на основі програми й рівня розвитку дітей. За будь-яких обставин належить дотримувати принципів вікової наступності, педагогічно доречної послідовності, системності й цілісності.

Навчання дітей в умовах різновікової групи будується на основі загальних положень дошкільної дидактики. Навчальний процес організовують за єдиними, розробленими для гомогенних груп, програмою і методикою.

Загалом зміст і методи, які застосовують для роботи в одновікових групах, певною мірою можна використати і в різновікових, хоча здебільшого це потребує певної корекції. Педагогові потрібно добре продумати, як найдоцільніше поєднати спільні ігри, спостереження, працю молодших і старших з тими видами діяльності, які переважають у роботі з дітьми одного віку.

Організація педагогічного процесу у різновіковій групі потребує від педагога знання програми всіх вікових груп, уміння зіставляти програмові вимоги з віковими та індивідуальними особливостями дітей, здатність правильно розподіляти увагу, розуміти й бачити кожну дитину і всю групу в цілому, спрямовувати розвиток дітей згідно із завданнями виховання і можливостями.

Висновки. Отже, усі дослідження, проведені в різновікових групах показують, що значний розвиваючий потенціал цих дитячих співтовариств не працює автоматично, а включається тільки в процесі особливого керівництва з боку дорослого. Педагог, працюючи в різновіковій групі, повинен володіти знаннями специфіки розвитку дитини в умовах міжвікових взаємодій, уміннями конструювати (проектувати і вибудовувати) навчальний процес з урахуванням взаємовпливу дітей різного віку, діагностувати хід розвитку дітей і вносити необхідні зміни в зміст освіти і його технології.

Організація музичної діяльності у різновіковій групі дошкільного закладу є важливим елементом комплексного розвитку дітей. Ця ініціатива спрямована на стимулювання розвитку музичних здібностей, соціальної взаємодії та загального фізичного та емоційного благополуччя дітей. Важливим аспектом організації музичної діяльності є врахування вікових особливостей дітей. Організація музичної діяльності у різновіковій групі дошкільного закладу сприяє не лише розвитку музичних здібностей дітей, а й формуванню загального розвитку, творчого мислення та позитивного ставлення до навчання.

Література:

1. Давидчук А., Тамбовцева А. Форми організації навчання в різновіковій групі дитячого садка. К., 1992. 36 с.

2. Іщенко Л., Підлипняк І., Дука Т. Специфіка міжособистісної взаємодії дітей в умовах різновікової групи закладу дошкільної освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. № 4. 2019. С. 81–89.

3. Линенко А. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї : монографія. О. : ОКФА, 1995. 80 с.

4. Підлипняк І. Ю. Підготовка майбутніх вихователів до музичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сучасної вищої освіти. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2021. т. 1. №. 4. с. 152-157. https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.1.22

5. Підлипняк І. Ю. Теоретичні засади організації педагогічного процесу в різновіковій групі дошкільного навчального закладу. *Наука і освіта*. 2011. № 4. С. 311–313.

6. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. *Дошкільне виховання*. 2021. No 2. С. 3 – 8.

7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Академвидав, 2006. 456 с.

8. Романюк І. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 280 с.

9. Русан Л., Колосінська Г. Різновікова група в дитячому садку. К.: Шк. Світ, 2007. 128 с.

References:

1. Davydchuk, A., Tambovtseva, A. (1992). Formy orhanizatsii navchannia v riznovikovii hrupi dytiachoho sadka [Forms of organising learning in a multi-age kindergarten group]. Kyiv [in Ukrainian].

2. Ishchenko, L., Pidlypniak, I., & Duka, T. (2019). Spetsyfika mizhosobystisnoi vzaiemodii ditei v umovakh riznovikovoi hrupy zakladu doshkilnoi osvity [Specificity of interpersonal interaction of children in the conditions of multi-age group of preschool education institution]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of scientific papers of Uman State Pedagogical University*, 4 (pp. 81–89). Uman [in Ukrainian].

3. Lynenko, A. F. (1995). Pedahohichna diialnist i hotovnist do nei [Pedagogical activity and readiness for it]. Odesa: OKFA [in Ukrainian].

4. Pidlypniak I.Yu. (2021) Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do muzychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku v umovakh suchasnoi vyshchoi osvity [Preparing Future Educators for Music Education of Preschool Children in the Context of Modern Higher Education]. *Academic studies. Series "Pedagogy"*, 1(4). pp. 152-157 [in Ukrainian].

5. Pidlypniak, I. Yu. (2011). Teoretychni zasady orhanizatsii pedahohichnoho protsesu v riznovikovii hrupi doshkilnoho navchalnoho zakladu [Theoretical bases of organisation of pedagogical process in multi-age group of preschool educational institution]. *Nauka i osvita – Science and education, 4* (pp. 311–313). [in Ukrainian].

6. Polovina O. (2021) Dytyna u sviti mystetstva [A child in the world of art]. *Doshkilne vykhovannia [Preschool education*], no. 2, pp. 3 – 8 [in Ukrainian].

7. Ponimanska, T. I. (2006). Doshkilna pedahohika [Preschool pedagogy]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

8. Romaniuk I. (2014) Muzychne vykhovannia. Orhanizatsiia roboty u doshkilnomu navchalnomu zakladi [Music education. Organization of work in a preschool educational institution]. Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].

9. Rusan, L., Kolosinska, H. (2007). Riznovikova hrupa v dytiachomu sadku [Multi-age group in the kindergarten]. Kyiv: Shk. Svit [in Ukrainian].